אלא פרת ביומי תשרי בלבד (א) [א]אבוה דשמואל עבד להון מקוואות לבנתיה ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי: אמר [ד]ר' אמי אמר רב מאי דכתיב [א]ואתה בן אדם עשה לך כלי גולה זו נר וקערה ושטיח

רש"י

אלא פרת ביומי תשרי בלבד. דכל ימות השנה רבין נוטפין על הזוחלין מן הגשמים שיורדין לתוכו ומן השלגים שמתפשרין כל ימות החמה אבל בתשרי כבר פסקו השלגים ונתפשרו כולן והלכו להן מטהרין הזוחלין ואין בנהרות אלא מימיו שנובעין בלבד: **אבוה דשמואל.** סבירא ליה כאידך דשמואל: **ועביד להו לבנתיה מקוואות ביומי ניסן.** לפי שביומי ניסן רבין נוטפין על הזוחלין מחמת הגשמים שהרי כל השלגים והקרח (א) שנתפשרו באין המים דרך ציורות דהוו להו שאובין אבל לא באין דרך ציורות אלא מאליהן שוטפין ובאין טובלין בהן כדאמר זבה ונדה ויולדת טבילתן במי מקוה של מ' סאה ואפי' מי גשמים מכונסים שלא מצינו מים חיים אלא לזב בלבד שנאמר בו מים חיים והמפרש לא פירש הכי ולאו דוקא דכל נשים בזמן הזה זבות נינהו: **מפצי ביומי תשרי.** שבתשרי מתמעטין הנהרות מן כל ימות השנה ומעלין טיט והיה נותן המפץ בקרקעית הנהר שלא יכנס הטיט ברגליהן ויהא חלילה:

ר"ן

אלא פרת ביומי תשרי בלבד. לפי שאינו עת גשמים ולא זמן הפשרת שלגים. ולא למיסר כל הנהרות חוץ מפרת אתא ולא למיסר נמי פרת בכל השנה אלא ביומי תשרי אתא דכיון דכולא שתא משום שמא ירבו נוטפים על הזוחלין היא כל שאנו בקיאים בפרת ביומי תשרי כמה היא עלייתו וכן בשאר נהרות ויודעין אנו בהם שלעולם אינו מתמעט משיעור כך ואפי' בעת יובש גדול כל שאין אנו רואים בו כי אם אותו שיעור למה נחוש לו הא ליכא למיחש לשמא ירבו נוטפין על הזוחלין. אלא שמואל תרתי קמשמע לן. חדא דנהרות שהן מכזבין מימיהן אין טובלים בהן לעולם דכיון שפעמים שמכזבים לעולם חוששין בהם לגשמים או להפשרת שלגים וכדתנן במס' פרה (פ"ח מ"ט) המים המכזבין פסולין אלו הם המים המכזבין המכזבין פעם אחת בשבוע והמכזבין בפולמוסיאות ובשני בצורת כשרין והכי פירושו דכל שמכזבין בלא טענה אע"פ שאין מכזבים אלא לעתים רחוקות פעם אחת בשבוע פסולין דחיישינן שמא מי גשמים הן ואין מטהרין בזוחלין אלא באשבורן אבל המכזבין מחמת טענה כגון בפולמוסיאות ובשני בצורת כשרין ומש"ה קאמר שמואל שאין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ויובלא בו שאינו מכזב לעולם ולמעוטי מים המכזבין הוא דקאמר פרת ופרת ויובלא בו קאמר. וקאמר נמי דבפרת ויובלא בו שאינו מכזב אינו מותר לטבול בו מן הסתם בכל השנה כולה מי שאינו בקי בו אלא ביומי תשרי בלבד לפי שביומי תשרי אינו עת גשמים ולא זמן הפשרת שלגים ולפיכך אפי' מי שאינו בקי בו אין לו לחוש שמא רבו עליו נוטפין אבל אין ה"נ דמי שבקי בפרת ויובלא בו כל השנה כל שהוא רואה שלא נתרבה על מה שהוא זוחל בתשרי בכדי שיהא ראוי לחוש לרבוי נוטפין טובל בו בכל השנה וכן נמי אם רואה בתשרי שנתרבה כל כך עד שאפשר לו לחוש שמא רבו בו נוטפין אפי' בתשרי אינו טובל בו אלא שמואל סתמא קאמר דמי שאינו מכיר אפי' בנהרות שאין מכזבין יש לו לחוש כל השנה כרבייתן וביומי תשרי אין לו לחוש כן נ"ל. וראיתי מי שכתב בהפך ולא נראו לי דבריו: **אבוה דשמואל עביד להו לבנתיה מקוואות ביומי ניסן.** שמפני שהיה חושש להפשרת שלגים לא היה מניחן לטבול בזוחלין: **ומפצי ביומי תשרי.** בנהר היה נותנן תחת כפות רגליהן משום טיט דלא ליהוי חלילה א"נ לצניעותא בעלמא. והיה מניחן לטבול בנהר משום דביומי תשרי ליכא למיחש [ג]לזוחלין. ומאי דקאמר ביומי ניסן מניסן ועד תשרי קאמר וכ"ש בימות הגשמים כך פירשו רבותי. ואין הלשון נוח לי דהוה ליה למימר עביד להו מקוואות לבנתיה כולה שתא ומפצי ביומי תשרי. לפיכך נ"ל דבנתיה דאבוה דשמואל בסתוא לא היו טובלות בנהר משום צנה אלא במקוואות שבבתיהן וביומי ניסן דרויח עלמא היו מתחילות לטבול בנהרות והיה מתקן להם אביהם שם בתחילת ניסן מקוואות שהיו טובלות בהן עד תשרי וביומי תשרי לא היה מצריכן למקוואות משום דליכא למיחש לנוטפין ולפיכך היה מתקן להם מפצי וכשעוברין ימי תשרי כבר היו חוזרות לטבול בבתיהם משום צנה: ולענין הלכה פסק ר"ת כשמואל דאמר נהרא מכיפיה מבריך דאע"ג דרב פליג עליה ורב ושמואל הלכה כרב באיסורי (בכורות מט:) ועוד דאבוה דשמואל נמי ס"ל כרב ואידך דשמואל נמי פליגא אדידיה אפ"ה קיימא לן כשמואל דתניא בבכורות בפ' מעשר בהמה (דף נה:) יובל שמו ולמה נקרא שמו פרת שמימיו פרין ורבין דברי ר' מאיר וחכ"א פרת שמו שמימיו פרין ורבין מסייע ליה לשמואל דאמר שמואל נהרא מכיפיה מבריך כלומר דנהי דשמואל אמר הכי בכל הנהרות דמכיפייהו מברכי והכא לא אמרינן הכי אלא בפרת אפ"ה מסייע ליה משום דכיון דפרת מבריך מכיפיה כולהו נהרות נמי מכיפיה דפרת הם מתברכים שהרי כל הנהרות מפרת הם נמשכים כדאמרי' התם בבכורות (דף נה.) הנודר ממי פרת אסור בכל מימות שבעולם דאפי' עיגלתא דמדלין סולמי דפרת נינהו הילכך הכא מתני' מסייעא ליה לשמואל בין מדר' מאיר בין מדרבנן דרבנן נמי אמרי פרת שמו שמימיו פרין ורבין וכיון דר' מאיר ורבנן מסייעי ליה כותיה נקטינן ונמצא לפי דעת זה שלעולם טובלים בנהרות ואפי' כשמתברכין הרבה מחמת גשמים לפי שאין טפח יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים וזהו דעת ר"ת ז"ל. ומ"מ נ"ל שאף הוא ז"ל לא אמרה אלא בנהרות שאין מכזבין אבל מכזבין ליכא למימר בהו דמברכי מכיפייהו. אבל ר"ת והרב אלפסי ז"ל פסקו כרב וכאבוה דשמואל דאין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד וקא יהיב הרמב"ן ז"ל טעמא למילתייהו דאע"ג דאמר שמואל נהרא מכיפיה מבריך לא דחינן מימרא דאיסורא דהוו נהיגין בה הלכה למעשה כאבוה דשמואל דעבד לבנתיה מקוואות משום מימרא דאגדתא ושמואל נמי לאו לענין מעשה אמרה דכיון דאיהו נמי אמר אין המים מטהרין בזוחלין משמע דה"ק נהי דמדינא שרי להלכה למעשה איכא למיחש *וכדאמר בעלמא הפתא דאמר שמואל אסור ותנא דבי שמואל מותר שמואל הלכה למעשה אתא לאשמועי' ואע"ג דאמר ופליגא דשמואל אדשמואל היינו לומר דתרוייהו מימרי דשמואל לא קושטא איכון אלא חדא מינייהו דאי איתא למדא ליתא לאידך אבל איהו לא פליג לדידיה אדידיה אלא מיחש הוא דחייש הלכה למעשה וה"נ משמע בפ' תינוקת (נדה סו.) דמייתינן מילתא דאבוה דשמואל ולא מסיימינן עלה פלוגתא דבריה אלמא שמואל נמי למעשה חייש. וכ"ת אמאי חייש כיון דר' מאיר ורבנן אמרי בברייתא דבכורות (דף נה:) דפרת מימיו פרין ורבין ורב ואבוה דשמואל נמי אמאי סברי דלאו מכיפיה מבריך איכא למימר דאינהו ידעי דאיכא תנאי בעלמא דלא סבירא להו הכי ועוד דאיכא נסחי דלא גרסי במילתא דרבנן שמימיו פרין ורבין אלא וחכ"א פרת שמו ותו לא ולפי זה סייעתא דמייתי התם לשמואל מדרבי מאיר הויא לא מדרבנן ואפ"ה שפיר דייק מדרבי מאיר כיון דרבנן לא פליגי עליה בהדיא לומר שאינו פרה ורבה ורב ואבוה דשמואל סברי דרבנן פליגי עליה ושמואל נמי מיחש הוא דחייש: **נמצא עכשיו** לפי דרך זה שהנהרות המכזבין אין טובלין בהן כלל שלעולם חוששין להן למי גשמים והפשרת שלגים ונהרות גדולים שאין מכזבין כל שהוא בקי בהן ויודע עיקר המשכתן בימי תשרי טובל בהן כל השנה כל שהוא רואה שאין לחוש שנתרבו נוטפין על עיקר המשכתן אבל כל שהוא רואה מתוך רבייתן שיש לחוש לכך אפי' ביומי תשרי אין טובל בהן ומי שאינו בקי בהן בכל השנה כולה צריך לחוש להן חוץ מיומי תשרי בלבד שבתשרי מן הסתם אין נוטפין רבין עליהן: **מיהו איכא** מאן דאמר דכי חיישינן לרבו נוטפין על הזוחלין דוקא לטבול במקום שלא היתה שם זחילתו של נהר קודם לכן אבל במקום שהיתה זחילתו מתחילה אע"פ שעכשיו רבו נוטפין על הזוחלין מותר לטבול בו ומוכח לה מדתנן בפ"ק דמקוואות (משנה ז) מעיין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעיין להטביל בכל שהוא ומדקתני שוה למקוה לטהר באשבורן אלמא מקום יש בו שאינו מטהר בזוחלין שאין עליו דין מעיין אלא הרי הוא כמקוה שצריך אשבורן והדר קתני ולמעיין להטביל בו בכל שהוא ובודאי מדקתני דשוה למעיין להטביל בו בכל שהוא ה"ה דמטהר בזוחלין כיון דתורת מעיין עליו וקשיא רישא אסיפא אלא ודאי ה"ק מעיין זה שרבו עליו מים שאובין מקומות יש בו שתורת מקוה עליהן וצריך אשבורן והיינו אותן מקומות שהוא זוחל בהן עכשיו מחמת רבוי הנוטפין ולא היה זוחל בו בתחילה ומקומות יש בו שלא נשתנה דינו מכמו שהיה אלא הרי הוא כמעיין להטביל בו בכל שהוא והיינו אותו מקום שאפי' מתחילה היה זוחל בו. והא דלא קתני ולמעיין להטביל בו בזוחלין אי נמי דליתני ברישא שוה למקוה שצריך שיעור נ"ל דתנא הכי לאשמועי' תרי דיני במקוה ובמעיין ובכל חד מכלל חבריה משמע דמדקתני רישא שוה למקוה לטהר באשבורן מכלל שאותו מקום ששוה בו למעיין דקתני סיפא אינו צריך אשבורן ומדקתני סיפא ולמעיין להטביל בו בכל שהוא דאותו מקום ששוה למקוה דקתני רישא צריך שיעורא: **ומכל מקום** למדנו מזו שיש מקום במעיין שאע"פ שנתרבה מחמת נוטפין תורת מעיין עליו והיינו המקום שהיה מהלך בו מתחילתו והכי איתא בתוספתא (דמקוואות פ"א ה"ו) דקתני התם מעיין שמימיו מועטין ורבו עליו והרחיבו

מטהר

עין משפט נר מצוה

מה א מיי' פי"א מהל' מקוואות הל' יא ופ"ט שם הל' יג סמג עשין רמח טוש"ע יו"ד סי' קמא סעי' לג וסי' רא סעי' נ:

מוסף רש"י

אלא פרת ביומי תשרי. שפסקו הגשמים ורבו הזוחלין עליהם ויש תורת מעיין על נהרות המושכין אלמא סבירא ליה שגדלין ממי הגשמים, ולא שמעתי בבכורות מטהרין כזוחלין, שהנוטפין שבתוכן מטהרין ברבוי הזוחלין ויתבטלו הנוטפין בהן להיות זב וזבה טובלין בהן בשביל הזוחלין (שבת סה:) או: שפרת היו מימיו פרין ורבין וזוחלין ונובעין ממעיינות מרובין ועוד שתשרי סוף ימי הקיץ ולא ירדו גשמים לזמן מרובה, אלמא נהרות מתרבין ממימי גשמים, ולעיל אמר מכיפיה מיבריך (בכורות נה:). **מקוואות ביומי ניסן.** של מים מכונסין או סמוך לנהר וממשיך לתוכן מי הנהר וטובלות שם (שבת סה.) או: מקוה מים חיים טובעים בבית ולא היה מניחן לטבול בנהרות, שבימות הגשמים ירדו גשמים הרבה וחייש שמא ירבו מים חיים שטופין מעבים לתוך הנהר שהם זוחלים דלא חזי להו משום דהוו להו ספק זבות וזב כתיב מים חיים, לא"ל על הזוחלים על אותם שנפלו מן העבים לקרקע ומן הקרקע אתאו וקילחו לתוך הנהר, דאי לא נוטפים משום זוחלים לא מיפסלי, דאמרינן בפרק ראשון דתמורה (יב.) השאובה מיטהרת בהמשכה, דהיינו שממשיך מים שאובים לתוך המקוה על ידי צנורות (בכורות נה:) או: מקוה מים מכונסין, ולאין טובלות בנהר לפי שרבו המים בימות הגשמים בגשמים שנפלו וחייש שמא ירבו נוטפין על הזוחלין, ותניא בתו"כ או מה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין, כלומר שמטבילין במכונסין דרך זחילתן קודם שנקוו ונחו במקוה, ת"ל אך מעין, מעין מטהר בזוחלין והמקוה מטהר באשבורן, ומהו אשבורן דקוו וקיימי, דאין מטבילין במכונסים אלא משנקוו במקוייהם ונחו מזחילתן, ותנן במסכת מקוואות (פ"ה מ"ה) הזוחלין כמעין, כלומר זוחלין שבנהרות כמעיין והנוטפין כמקוה ומים הנוטפין מהרים הרי הן כמקוה ואין מטהרין בזחילה, הילכך ביומי ניסן שנתרבה הנהר על ידי גשמים, חייש שמא רבו נוטפין שבו על חיים שבו ובטלו זוחלין ואין מטהרין את הטמא הטובל בהן דרך זחילה, וכל הנהרות לעולם הן הולכים וזוחלין לפיכך עביד להו מקוה באשבורן לטבול בתוכו. יש מפרשים דבעינן מים חיים לזבה, ולאו מילתא היא דתניא בתוספתא חומר בזב מבזבה שהזב טעון מים חיים כו' (נדה סו.).

ומפצי ביומי תשרי. שטובלות בפרת ומפני הטיט שלא יהא חלילה נותנים המפץ תחת רגליהן (שבת סה.) כשהיו טובלות בנהר ביומי תשרי, היה עושה להן מחצלות של קנים שקורין קלוי"ש, ומשליכן לתוך המים ועומדות עליהן וטובלות, לפי שבימי תשרי יש טיט רך בנהרות אצל שפתם וחושש שמא יעלה טיט על רגליהן ויהיה חוצץ (בכורות נה: ובע"ז נדה שם).

מסורת הש"ס

א) נדה סו. שבת סה. בכורות נה:, ב) [בעין יעקב איתא רבין (אמר רב) וכבר יתכן דצ"ל ואמר רבין אמר רב], ג) [צ"ל לנוטפין], ד) [ומכלל לאו, רש"ש].

◆

תורה אור השלם

א. וְאַתָּה בֶן אָדָם עֲשֵׂה לְךָ כְּלֵי גוֹלָה וּגְלֵה יוֹמָם לְעֵינֵיהֶם וְגָלִיתָ מִמְּקוֹמְךָ אֶל מָקוֹם אַחֵר לְעֵינֵיהֶם אוּלַי יִרְאוּ כִּי בֵּית מְרִי הֵמָּה: יחזקאל יב ג

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ועביד להו וכו' והקרח נתפשרו ובאין המים דרך וכו' אבל אם לא באין:

◆

גליון הש"ס

בהר"ן ד"ה ולענין הלכה וכו' וכדאמר בעלמא וכו'. שבת דף נד ע"א ביצה דף כח ע"א:

◆

פירוש הרא"ש

אלא פרת ביומי תשרי. שהוא נהר גדול ואינו גדל אלא במטר מרובה אבל ביומי ניסן גדל פרת מרוב מטר של ימות הגשמים וכן נהרות קטנים גדלים אפילו ביומי תשרי ע"י מעט מטר ואי נהרא מכיפיה מבריך לא מיפסל הנהר ממי גשמים כי רוב גידולו ממקורו: **מקוואות ביומי ניסן.** לפי שנהר גדל מרוב גשמי החורף ורבו הנוטפים: **ומפצי ביומי תשרי.** היו טובלות בנהר והיו עושות מחצלאות סביבו' לצניעות א"נ תחת כפות רגליהם מפני הטיט שלא יחוץ: **נאד לשתות בו מים.** אית דגרסי נר לתת בו שמן להאיר: